

Recenzija par grāmatu

Krīzes kā Eiropas Savienības liktenis, Kārlis Bukovskis un Andris Sprūds (redaktori), Rīga, Latvijas Ārpolitikas institūts, 2021, 208 lpp., ISBN 978-9934-567-63-6

Latvijas Ārpolitikas institūta izdotā grāmata “Krīzes kā Eiropas Savienības liktenis” piedāvā paraudzīties uz Eiropas Savienības (turpmāk tekstā – ES) attīstību krīžu kontekstā un no Latvijas perspektīvas. Redaktori Kārlis Bukovskis un Andris Sprūds šī uzdevuma izpildei ir iesaistījuši vairākus Latvijā labi zināmus autorus un jaunos pētniekus. Autoru kolektīvs ir starpdisciplinārs. Grāmatas veidošanā ir apvienoti politikas, ekonomikas un tiesību zinātņu speciālisti.

Grāmata ir strukturēta četrās nodaļās. Pirmā nodaļa ir veltīta izaicinājumiem labklājībai, otrā – izaicinājumiem solidaritātei, trešā – izaicinājumiem dzīvesveidam, bet noslēdzošā – izaicinājumiem drošībai. Katra nodaļa sastāv no diviem rakstiem. Grāmatu noslēdz līdzredaktora Kārļa Bukovska analītiska secinājumu daļa latviešu valodā un tās tulkojums angļu valodā.

Nodaļas un līdz ar to raksti aptver virkni izaicinājumu, kas ir ietekmējuši ES attīstību pēc Latvijas iestāšanās šajā savienībā 2004. gadā. Pie ES un tās iedzīvotājus būtiski ietekmējošām krīzēm nenoliedzami pieskaitāma grāmatā iztirzātā globālā pandēmija un tās izraisītās ekonomiskās grūtības. Tāpat šajā sarakstā droši klasificējamās iepriekš piedzīvotās ekonomiskās krīzes, migrācijas un patvēruma meklētāju krīze un, protams, Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES. Zināmā mērā šim sarakstam pieskaitāma arī “likuma varas krīze” jeb iekšpolitisko procesu attīstība Polijā un Ungārijā. Šie notikumi raisa jautājumus par ES vērtībām un darbības pamatprincipiem, lai gan ietekmes un seku ziņā tie pagaidām nav salīdzināmi ar citām iepriekš uzskaitītajām krīzēm. “Produktu kvalitātes un to atšķirību krīze” patiešām satrauc daļu tā saukto jauno ES dalībvalstu iedzīvotāju. Tomēr šī jautājuma ierindošanai starp ES (pār)veidojošām krīzēm trūkst argumentu.

Konceptuālus jautājumus rada arī pēdējās nodaļas rakstu fokuss – tie pievēršas drošības krīzēm Eiropas stratēģiskās autonomijas kontekstā un ASV un ES partnerības krīzēm (līdzīgus jautājumus par fokusu rada arī pirmās nodaļas raksts par parādu un ekonomiskajām krīzēm). Tādi notikumi kā 2016. gada ASV prezidenta vēlēšanām sekojošie sarežģījumi ASV un ES attiecībās un Krievijas-Ukrainas bruņotais konflikts un tā ietekme uz ES un Krievijas attiecībām būtu pelnījuši atsevišķus rakstus. Lai gan pēdējais raksts ASV un ES attiecību satricinājumu pēc 2016. gada ASV vēlēšanām apskata, tomēr tas tiek darīts (pārāk) plašā vēsturiskā kontekstā. Savukārt raksts par ES drošības krīzēm centrā liek Eiropas stratēģiskās autonomijas konceptu jeb ES Kopējās drošības un aizsardzības politikas evolūciju, bet ES ietekmējošās krīzes, tostarp attiecību saasinājumu ar Krieviju, atstāj otrajā plānā.

Grāmatas nosaukumā ietvertais uzsvars uz krīzēm un krīžu centrālo lomu ES likteņa noteikšanā rada pirmsšķietamu negatīvisma auru par ES un tās attīstības gaitu. No otras puses, kā to vispusīgi parādījis autoru kolektīvs, krīzes devušas iespēju ES pilnveidoties un turpināt (sa)darbību vēl plašāk un ciešāk.

Vienlaikus tomēr rodas būtiskāks jautājums. Vai krīzes kā daļa no ES attīstības un līdz ar to grāmatas centrālais pētnieciskais jautājums – “vai krīzes tiešām ir Eiropas integrācijas neizbēgama sastāvdaļa?” – nav pašsaprotams? Krīzes ir daļa no ikvienas starptautiskās organizācijas evolūcijas. Pašsaprotami nav tas, ka daļu starptautisko organizāciju krīzes padara vājākas, bet citas kļūst spēcīgākas. Recenzējamā grāmata būtu devusi lielāku pienesumu, ja vairāk uzmanības tiktu veltīts cēlonisko saikņu identificēšanai un skaidrošanai. Kāpēc ES no virknes krīžu ir spējusi iziet spēcīgāka, nekā tā atradās šo krīžu priekšvakarā? Vai un kāds ieguldījums krīžu pārvarēšanas procesos ir bijis Latvijai?

Neskatoties uz iepriekšējās rindkopās atzīmēto vietu progresam, ir jāpasvīturo grāmatas ieguldījums Latvijas integrācijas ES pētniecībā. Katra grāmatas nodaļa pievēršas Latvijai attiecīgās krīzes vai izaicinājuma kontekstā. Tuvojoties Latvijas otrās desmitgades ES sastāvā noslēgumam, šī grāmata dod būtisku pienesumu Latvijas lomas ES un šīs savienības ietekmes uz Latviju izvērtēšanā.

Grāmata uzrakstīta viegli saprotamā un skaidrā valodā. Lai gan vietām rodas jautājumi par apgalvojumu argumentāciju, izvēlētajiem izteikumiem un izmantotajiem avotiem, tomēr šie jautājumi būtiski neietekmē grāmatas integritāti un skaidrību.

Lai gan var šķist pašsaprotami, jāatzīmē fakts, ka grāmata ir izdota latviešu valodā. Laikā, kad Latvijā aizvien vairāk zinātnisko un populārzinātnisko rakstu politikas zinātnē tiek radīti angļu valodā, ir svarīgi lasītājiem dot iespēju iepazīties ar jaunākajām tendencēm un pagātnes novērtējumiem latviešu valodā. Šis aspekts ir svarīgs arī latviešu valodas terminoloģijas uzturēšanā un attīstīšanā.

Visbeidzot, nav mazsvarīgi, ka grāmata bez maksas ir brīvi pieejama ikvienam tiešsaistē.

Dr.sc.pol. Māris Andžāns

Rīgas Stradiņa universitātes Eiropas Studiju fakultātes docents

2021. gada 17. martā